

Začlenění dětí cizinců do školní družiny.

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Kamila Hlávková**
Vedoucí práce: PhDr. Simona Kíryková, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Kamila Hlávková
Osobní číslo: P15000160
Studijní program: B7505 Vychovatelství
Studijní obor: Pedagogika volného času
Název tématu: Začlenění dětí cizinců do školní družiny.
Zadávající katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je popsat integrační proces dětí cizinců do školní družiny na vybrané pražské základní škole.

Použitá metoda: kazuistické studie tří žáků

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- PRŮCHA, J., 2007. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál. ISBN 80-7178-885-6
- IGOA, C. 1995. The inner world of the immigrant child. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- FONTANA, D., 1997. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál ISBN 978-80-262-0741-2
- HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. 2003. Školní družina, Praha: Portál. ISBN 80-7178-751-5
- JARKOVSKÁ, L., 2015. Etnická rozmanitost ve škole. Portál. ISBN 978-80-262-0792-4

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Simona Kíryková, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

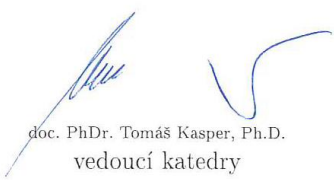
Datum zadání bakalářské práce: **11. září 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **24. května 2019**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 10. září 2018

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Simoně Kírykové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, a především za její trpělivost. Také bych ráda poděkovala celé své rodině za jejich velkou podporu.

Anotace

Teoretická část se zabývá vzděláváním cizinců v České republice, pojmy cizinec, bilingvismus a integrace cizinců. Zahrnuje informace o ZŠ a ŠD Antonína Čermáka, na které jsem své pozorování a práci realizovala. V praktické části jsou popsány příklady práce se třemi vybranými dětmi-cizinci ve školní družině, jejich kazuistiky a závěrečné shrnutí. Cílem je popsat začlenění dětí-cizinců do školní družiny na jedné z pražských škol.

Klíčová slova

Cizinec, integrace – inkluze, specifika dítěte cizince, školní družina, bilingvismus, kazuistika.

Summary

The theoretical component concerns the education of foreigners, the term "foreigner", bilingualism, and the integration of foreigners. It comprises information regarding Antonín Čermák ZŠ (Primary School) and ŠD (after-school program) at which I conducted my work and observations. The practical component describes examples of three selected foreign children, their case reports, and a final summary. The goal is to describe the integration of foreign children into the after school program at one Prague school.

Keywords

Foreigner, integration, specifics of the immigrant children, after school club, bilingualism, case report.

Obsah

Úvod	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CIZINEC	11
1.1 Pobyt cizinců	11
1.2 Vzdělávání cizinců v ČR.....	12
1.3 Možnosti podpory podle § 16 školského zákona:	13
1.4 Specifika žáka-cizince.....	14
2 BILINGVISMUS	16
2.1 Bilingvní program, ŠVP – cizinci	17
3 INTEGRACE-INKLUZE.....	19
3.1 Způsoby integrace	19
3.2 Podmínky ovlivňující integraci žáka do života školy	20
3.3 Opatření škol napomáhající integraci žákům-cizincům	22
3.4 Opatření pro podporu integrace a vzdělávání žáků – cizinců	23
4 ZŠ ANTONÍNA ČERMÁKA.....	23
4.1 Školní družina	25
4.2 Funkce a vliv ŠD	26
4.3 Mladší školní věk	27
4.4 Činnosti školní družiny	28
PRAKTICKÁ ČÁST	29
5 KAZUISTIKY.....	29
5.1 Metody sběru dat.....	29
5.2 Respondenti.....	30
5.3 Žák č. 1	31
5.4 Žák č. 2.....	34
5.5 Žák č. 3.....	37
5.6 Vlastní reflexe	40
Závěr	44
Seznam použitých zdrojů.....	45
Vzor písemného souhlasu rodičů.....	47

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
DDM	Dům dětí a mládeže
EU	Evropská unie
FK Dukla	Fotbalový klub Dukla
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OMJ	Odlišný mateřský jazyk
ŠD	Školní družina
ŠVP	Školní vzdělávací program

ÚVOD

V rámci své bakalářské práce se zaměřuji na problematiku začlenění dětí cizinců do školní družiny. Téma školní družiny je mi blízké, neboť zde pracuji jako vychovatelka již pátým rokem. V minulosti jsem žila nějaký čas v zahraničí, kde jsem pracovala jako au-pair a navštěvovala tamní jazykovou školu, proto mohu zhodnotit přístup a úskalí, které se vztahují k tomuto tématu. Také jsem pomáhala cizincům jako jejich asistent na předešlé základní škole.

Cílem této práce je na příkladu tří vybraných dětí-cizinců popsat způsob začlenění do školní družiny na jedné z pražských škol a zhodnocení jejich pokroků. Tito žáci navštěvují bilingvní program na naší škole a následně i odpolední školní družinu.

V úvodních kapitolách se věnuji vysvětlení pojmů cizinec, bilingvismus, integrace – inkluze, dále pak faktorům, organizacím, aktivitám škol napomáhajícím a podporujícím integraci. Popisuji zde školní družinu obecně a také ZŠ a ŠD Antonína Čermáka odkud jsem čerpala. ZŠ Antonína Čermáka, kterou popisuji ve své práci, leží v městské části Prahy 6. V této městské části je soustředěno několik ambasad, tudíž je výbornou lokalitou pro žáky – cizince, zde pracujících rodičů.

Ráda bych, aby má práce byla přínosem nejen pro ZŠ, kde působím, ale i dalším pedagogickým pracovníkům.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CIZINEC

Cizince lze definovat jako fyzickou osobu, která není státním občanem ČR. Zákon hovoří o dvou základních kategoriích cizinců v ČR:

- občané EU a také rodinní příslušníci občanů EU (vč. občanů států Evropského hospodářského prostoru, tj. Lichtenštejnsko, Norsko, Island a Švýcarsko)
- občané třetích zemí

Do skupiny žáků-cizinců jsou zařazováni žáci s odlišným mateřským jazykem, jejichž rodiče mají jiné občanství než české. Jedná se o děti, které do našeho státu přicestovaly nebo zde již delší dobu pobývají, tak o děti cizinců, které se v naší zemi narodily. Termín žák-cizinec je používán v legislativě např. školský zákon. Nezisková organizace META však razí již mnoho let termín žák s odlišným mateřským jazykem (Inkluzivní škola, 2017).

1.1 Pobyt cizinců

Pobyt cizinců na území ČR je vymezen zákonem č. 326/1999 Sb.

Tento zákon upravuje v návaznosti na přímo použitelný předpis Evropské unie) podmínky vstupu cizince na území České republiky (dále jen „území“) a vycestování cizince z území, stanoví podmínky pobytu cizince na území a vymezuje působnost Policie České republiky (dále jen „policie“), Ministerstva vnitra (dále jen „ministerstvo“) a Ministerstva zahraničních věcí v této oblasti státní správy.

Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.

Ustanovení tohoto zákona vztahující se na občana Evropské unie se použijí i na občana státu, který je vázán mezinárodní smlouvou sjednanou s Evropskou unií, z níž mu vyplývá právo na volný pohyb rovnocenné takovému právu občanů Evropské unie, nebo občana státu, který je vázán Dohodou o Evropském hospodářském prostoru (MVCR, 2019).

V ČR se mohou cizinci obrátit na organizace, které jsou jim nápomocny při vyřizování dokumentů, práce a pobytu:

- Centrum pro integraci cizinců, o. s. (CIC)

Občanské sdružení poskytuje sociální a pracovní poradenství cizincům, organizuje kurzy češtiny a lektorských dovedností pro výuku češtiny pro cizince.

- Sdružení občanů zabývajících se emigranty, o. s. (SOZE)

Nezisková organizace, jejímž posláním je poskytování pomoci v právním, sociálním a psychologickém poradenství. Zabývá se také realizací volnočasových a vzdělávacích programů, právní asistencí dlouhodobě usazeným cizincům a uznaným azylantům v procesu integrace do majoritní společnosti. Působí převážně na Moravě (Inkluzivní škola, 2017).

1.2 Vzdělávání cizinců v ČR

Občané členských států Evropské unie mají podle školského zákona stejné podmínky ke vzdělávání jako občané ČR. Cizinci z ostatních zemí mají přístup ke vzdělávání a ke všem ostatním součástí vzdělávacího systému s povolením pobytu na území ČR déle než 90 dnů. Základním lidským právem je právo na vzdělání, a to bez ohledu na jejich oprávněnost pobytu nebo na jejich původ. Pro děti cizinců, které plní povinnou školní docházku musí kraje zajistit bezplatnou výuku češtiny (Jarkovská, aj. 2015, s. 210).

Podpora vzdělávání dětí, žáků, popř. studentů – cizinců a osob, které dlouhodobě pobývaly v zahraničí, v mateřských, základních a středních, popř. vyšších odborných školách je poskytována zejména na základě ustanovení § 20 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (MŠMT, 2019).

Pro žáky s odlišným mateřským jazykem bývala v minulosti komplikovaná situace, jelikož český školský systém neměl dostatek praktických zkušeností. Po změně režimu v roce 1989 se však začal počet imigrantů zvyšovat, a to především vstupem České republiky do Evropské unie. Kostecká 2013 uvádí, že jedním z důležitých faktorů pro úspěšnou integraci je znalost českého jazyka. Schopnost

osvojit si jazyk v majoritní společnosti ovlivňuje jejich úspěšnost ve škole (Kostecká, aj. 2013, s. 8).

Integrace cizinců ve vzdělání podporuje mnoho různých organizací, které jsou určeny nejen pro žáky-cizince, ale i jejich rodiče a pedagogy. Zde uvádím některé z nich:

- META o. p. s. – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů

Zaměřené na poskytování poradenství a podpoře pedagogickým pracovníkům při práci s žáky s odlišným mateřským jazykem. S touto organizací mám i své vlastní zkušenosti, účastnila jsem se jejich několika kurzů a velmi často využívám jejich webové stránky při práci s dětmi. Mohu hodnotit velice kladně jejich přístup i portál www.inkluzivniskola.cz.

- NIDV (Národní institut pro další vzdělávání)

Věnuje se podpoře pedagogů pro práci s dětmi – cizinci, spolupracuje s ostatními organizacemi a odborníky zabývajícími se touto problematikou již více než pět let.

- Tady a Teď, o. p. s.

Plzeňská organizace věnující se podpoře vzdělávání, doučování, komunikace s rodinou a školou (Inkluzivní škola, 2017).

1.3 Možnosti podpory podle § 16 školského zákona:

Na podpůrné opatření ve smyslu § 16 odst. 1 školského zákona má nárok osoba (dítě, žák nebo student), která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje jeho poskytnutí. V případě osoby, jejímž mateřským nebo základním dorozumívacím jazykem je jiný jazyk než český, lze identifikovat speciální vzdělávací potřeby mimo jiné i s přihlédnutím k jejímu kulturnímu prostředí a jiným životním podmínkám.

Realizace opatření v podobě výzev na webových stránkách MŠMT, lze získat finanční prostředky na podporu žáků ohrožených školním neúspěchem, včetně žáků s nedostatečnou znalostí českého jazyka jako vyučovacího jazyka, a to v rámci šablon „Školní asistent – personální podpora ZŠ“ a „Doučování žáků ZŠ ohrožených školním neúspěchem“. Škola může získat tuto podporu, pokud identifikuje nejméně 3 žáky ohrožené školním neúspěchem (MŠMT, 2019).

Školský zákon přistupuje k začleňování dětí-cizinců do povinné školní docházky podle toho, zda se jedná o:

- děti občanů ze států Evropské unie – mají možnost navštěvovat třídy pro jazykovou přípravu bezplatně
- děti žadatelů o azyl nebo děti azylantů – jsou zařazeny do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, školy si mohou zažádat o asistenta pedagoga
- děti cizinců ze třetích zemí – nemají možnost navštěvovat jazykovou přípravu, pouze bezplatnou školní docházku (RVP, 2011)

1.4 Specifika žáka-cizince

Zde odkazuji na autorku Cristinu Igoa (1997), která ve své knize použila pojem „vykořenění“ jako srovnání s pocity dítěte při příchodu do nové země, kultury, kolektivu.

Jelikož děti-cizinci opustí jejich kulturní identitu, víru a systém komunikace, vykořenění může být pro ně psychickým traumatem, které ovšem není tak viditelné jako jazyková bariéra. Je zde určitá míra šoku z neznámého. Jako příklad uvádí autorka květinu, kterou vytrhnou a přesadí. Některé květiny přežívají díky zahradníkově péči, některé děti díky pedagogům a významným lidem, kteří jim v tomto přechodu výrazně pomáhají.

Následuje tak u některých dětí etapa ticha, která je následkem kulturního šoku. V této etapě by měla být dítěti poskytnuta citlivá péče okolí a bezpečí. Děti tak bývají samotářské, bázlivé, náladové a vyděšené. Avšak jejich ticho není znakem, že nechtějí spolupracovat nebo se nechtějí socializovat. V tomto čase je důležité najít cesty ke komunikaci, což může být psaní, kreslení nebo jen slovo.

Občas má tato etapa i své výhody, například se z těchto dětí stávají bystří pozorovatelé života kolem nich. Vyvíjí se u nich silné poslechové dovednosti. Tato fáze je velice individuální někdy může trvat měsíce jindy třeba i roky. Poté však zažívají obrovskou radost, když mohou vyprávět a podělit se o své životní zkušenosti, tradice, historii (Igoa 1995, s. 13-15).

Jedním z nejdůležitějších faktorů při zařazení dítěte do ročníku je věk dítěte. I přesto, že dítě neovládá český jazyk, není vhodné ho zařadit do nižšího ročníku. Tito žáci by měli být zařazováni podle absolvovaných ročníků a podle věku, maximálně o jeden ročník níže. Není vhodná izolace od vrstevníků, jelikož mezi dětmi jiného věku prohlubuje pocity frustrace a může vést i k dominantnímu až agresivnímu chování nebo naopak k pasivitě (Kolektiv autorů META o. p. s., 2011, s. 27).

Integrace dítěte s nulovou znalostí češtiny je jednodušší v mladším školním věku, kde může absolvovat přípravnou třídu nebo alespoň poslední rok mateřské školy. Na prvním stupni základních škol může pomoci do značné míry družina. Žák zde navazuje přátelské vztahy se spolužáky a má větší prostor pro komunikaci, která je omezená při výuce.

Značný podíl na integraci žáka s odlišným mateřským jazykem má vliv školní prostředí. Mladá generace přijala žáky cizince naprosto bez problémů. Podle průzkumů mají děti spíše sklon dětem cizinců pomáhat. Třídní učitel může určit žáka, který je nápomocen cizinci, ve většině případů ovšem není toto řešení potřeba, jelikož děti mají tendenci kamarádit se s nově příchozími samy. Zda se dítě zapojí rychle nebo pomaleji, záleží spíše na jeho povaze. Přítomnost cizince ve třídě může být pro české děti přínosem. Učí se tak toleranci k různosti a životu v multikulturní společnosti (Kostecká, aj. 2013, s. 74).

Dalším klíčovým faktorem v úspěšné integraci je vliv rodinného prostředí. Vliv rodičů se projevuje v přístupu žáka ke škole. Úspěšnost ve škole předurčuje postoj rodičů ke vzdělávání a škole obecně. Jestliže postrádá dítě dostatečnou motivaci ze strany rodičů, ztrácí i ono zájem. Většina rodin se snaží různými způsoby pomoci dětem například doučováním nebo najímáním českých osob na hlídání. Tyto děti mají poté jednodušší zapojení do kolektivu. Problém může být s dětmi z rodin bez zájmu o češtinu nebo děti matek samoživitelek, které jsou pracovně velmi vytížené.

Není žádná univerzální rada, která by při integraci působila pro všechny a vždycky, opravdu zde vše záleží na dětech a lidech, kteří chtějí s těmito dětmi pracovat a zajímají se o jejich budoucnost.

2 BILINGVISMUS

S tímto termínem je spojeno množství různých a často rozporných definic. Jako základní charakteristiku bilingvismu považujeme přirozenost, osvojení si dvou a více jazyků. V pedagogickém slovníku je bilingvismus definován jako "*schopnost jedince mluvit dvěma jazyky. V přesnějším vymezení je to druh komunikační kompetence, umožňující realizovat různé komunikační potřeby pomocí jak prvního, tak druhého jazyka.* (Průcha, aj. 2009, s. 28)."

Jednotliví lidé mohou užívat jazyky pro různé účely. Děti používají jeden jazyk ve škole a druhý doma. Přizpůsobují se tak různým situacím, které nastávají v případě rozhovoru například mezi matkou a vychovatelkou. Třeba v Kanadě se tak mluví často i třemi jazyky bez jakýchkoli vývojových komplikací. Ideálně tak vzdělávat dítě v rodném jazyce a současně si osvojovat jazyk okolního obyvatelstva. (Nekvapil, aj. 2009, s. 45).

Bilingvismus se vyskytuje v různých formách (Švermová, aj., 2011, s. 14, 17):

Minimální – pouze omezené znalosti jazyka – pouze pozdravy, ustálené spojení

Maximální – zde ovládá jedinec jazyk na úrovni rodilého mluvčího

Vyvážený – jazyk je na stejné úrovni a úroveň je udržována delší dobu

Dominantní – jeden z jazyků je na vyšší úrovni

Funkční – v jakém prostředí jazyk používáme, nebo podle cíle komunikace

Kombinovaný – podle ukládání jazykových kódů do mozkových center

Podřízený – prostřednictvím významu, který byl osvojen v prvním jazyce

Raný – podle věku jedince

Konsekutivní – probíhá v rámci výuky ve škole

Přirozený

Řízený

Získaný

Bilingvismus není pouze schopnost komunikace ve více jazycích, člověk vstřebává i odlišnou kulturu, tradice a tímto se identifikuje s jinými národy. Největší schopnost osvojit si řeč má dítě od narození do 8-12 let. Přirozený bilingvismus je tedy pro dítě nejefektivnější a nejlepší.

Při výchově by měla být dodržována určitá základní pravidla. Používat oba jazyky ve stejné míře, časová vyváženost, „rodinný jazyk,“ tedy jazyk, kterým bude hovořit celá rodina při společných aktivitách a také každý z rodičů by měl hovořit s dítětem ve svém rodném jazyce kvůli lepší orientaci.

Některé výhody bilingvismu:

Výhody při komunikaci (lehce se učí jazyky), rozvoj poznávacích schopností (velká představivost, kreativní a abstraktní myšlení), kulturní (porozumění tradicím, způsobu myšlení a chování různých kultur), osobní rozvoj (snazší uplatnění na trhu práce), ekonomické výhody a také například výhody v oblasti vzdělávací. (CZECHKID, 2007).

Některá rizika:

Opoždění řečového vývoje, koktání, ovšem pouze dočasně, děti se naučí používat oba jazyky na dobré úrovni. Důležité je dítě nenutit (Šance dětem, 2015).

2.1 Bilingvní program, ŠVP – cizinci

Tento vzdělávací program je doporučovaný neziskovou organizací Toscool, která podporuje výuku anglického jazyka na základních školách (ZŠ Čermáka, 2019).

ZŠ Antonína Čermáka otevřela bilingvní třídy v roce 2013 na podnět zřizovatele. Anglické předměty vyučuje aprobovaný zahraniční pedagog, tedy nikoli pouze lektor, děti tak mají dvě plnohodnotné učitelky.

V anglickém jazyce probíhá téměř polovina výuky. Děti se neučí angličtinu jako cizí jazyk, učí se v anglickém jazyce, proto ji pak vnímají jako běžný komunikační prostředek. V první třídě se žáci učí psát písmem Comenia script, který je pro potřeby bilingvní výuky vhodnější než písmo vázané. Důraz je kladen na sociální rozvoj, kterému se věnují učitelé v odpoledním vyučování. Tento projekt poskytuje současně i nad rámec výuky kulturněhistorický a všeobecný rozhled. Žáci

těchto tříd tráví ve škole více času než jejich vrstevníci, a proto se věnují i relaxačnímu cvičení nebo pobytu v zelené učebně. Žáci používají Ipady, mentální mapy a řadu dalších pomůcek. Důležitou součástí studia v bilingvní třídě je podpora rodičů a domácí příprava. Tento program klade na žáky vyšší nároky než třídy běžné (ZŠ Čermáka, 2019).

Základní principy bilingvního programu:

Kvalifikovaní pedagogové – rodilí mluvčí

40 % výuky v anglickém jazyce

Učení v AJ dle českého ŠVP, dodatečné podpůrné hodiny

Mezinárodně osvědčené učebnice a postupy

Moderní metody výuky – kritické myšlení, mentální mapy, podpora čtenářství

Menší třídní kolektiv

Důraz na propojování anglicky vyučovaných předmětů

Hlubší a intenzivnější spolupráce obou pedagogů

Spolupráce s rodiči

Úzké partnerství s vedením školy a zřizovatelem

Nové výukové materiály, propojení napříč předměty

Anglicky vyučované předměty:

Matematika, matlog, prvouka, science, hudební výchova, esteticko-pracovní činnosti, výtvarná výchova, tělesná výchova.

ŠVP – cizinci ZŠ Antonína Čermáka

Na ZŠ Antonína Čermáka dochází velký počet žáků, kteří pocházejí ze sociálně nebo kulturně a jazykově odlišného prostředí. Tito žáci jsou integrováni do běžných tříd, ve kterých je jim věnován individuální přístup třídního učitele. Ten jim napomáhá se zařazením do kolektivu a prostředí školy. Necháváme jim dostatečně dlouhou adaptační dobu, ve které si přivykají na způsob výuky. V rámci předmětů seznamujeme tyto žáky s kulturou a zvyky našeho národa. Podle školského zákona uplatňujeme možnost neklasifikovat nebo klasifikaci odložit. V případě potřeby využíváme poradenská pracoviště, školního psychologa, výchovného poradce, kteří pomáhají v komunikaci s rodiči (ZŠ Čermáka, 2019).

3 INTEGRACE-INKLUZE

Pojmy integrace, inkluze používáme ve spojení se vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým se řídí vyhláška č. 27/2016 Sb. Integrované vzdělávání má za cíl poskytnout žákům s těžkými a trvalými zdravotními postiženími zkušenost s jejich zdravými vrstevníky, a přitom respektovat jejich specifické potřeby. Inkluzivní vzdělávání má za cíl vzdělávat všechny děti bez rozdílu na jejich fyzické, emocionální, sociální, intelektuální, jazykové nebo jiné podmínky ve školách co nejblíže svému bydlišti (Průcha, aj. 2009, s. 104).

Vzhledem k používání více pojmů – integrace, inkluze, společné vzdělávání, vysvětlím koncept tohoto vzdělávání.

Pojetí integrace je charakteristické pro 80. léta 20. stol., pro inkluzi – 90. léta 20. stol. Zjednodušeně by se dalo říci, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení dítěte škole, zatímco inkluze se snaží víc přizpůsobit edukační prostředí dětem. Integrace tedy zahrnuje přípravu žáků na začlenění, naproti tomu inkluze obsahuje reformu školství v kurikulární oblasti, hodnocení a vytváření skupin. V mé práci se tedy jedná o termín inkluze. Akceptuje různorodost pohlaví, národnosti, rase, jazykového původu, sociálního prostředí, úrovně výkonu nebo postižení (Lechta, 2010, s. 29).

Učitelský tým se musí vyrovnat se vzrůstající různorodostí studentských potřeb a připravit kurikulum vyhovující potřebám všech studentů. *„Škola má proto při přípravě ŠVP vnímat jinou národnost, etnicitu či hodnotovou orientaci všech svých žáků a v rámci možností pružně reagovat na jejich kulturní rozdíly, případně vypracovat pro tyto žáky individuální vzdělávací plány, které by jejich potřebám maximálně vyhovovaly.“* (Jarkovská, aj. 2015, s. 212).

3.1 Způsoby integrace

O integraci žáků-cizinců do svých vzdělávacích systémů se snaží všechny země EU. Toto je ovšem podmíněno znalostí jazyka hostitelské země. Rozdíl je u jednotlivých států v podpoře pro osvojení vyučovacího jazyka. Ve způsobu integrace se často uplatňují dva modely.

Integrační model – děti imigrantů jsou začleňovány do tříd dětí stejného věku nebo do nižšího ročníku, kde se vzdělávají podle programu dané školy a výuka je prováděna individuálně. Evropské země uplatňují nejvíce toto řešení.

Separální model – skupiny dětí jsou vyučovány odděleně a výuka je přizpůsobena jejich potřebám, společně se vyučují pouze některé předměty. ČR nemá takovouto povinnost, ovšem mohou poskytnout výuku českého jazyka jako doučování.

Každá země Evropy tyto modely různě kombinuje, ale má své regulace a předpisy. Například Německo utváří zvláštní třídy, pokud má podíl imigrantských dětí větší než 20 %. Řecko má podobný systém oddělených skupin ovšem na určité předměty (výchovy) jsou žáci společně s řeckými spolužáky (Průcha 2011, s. 91).

V minulosti jsem se setkala s modelem separacním, a to na dřívější ZŠ, kde jsem pracovala jako asistent pro žáky-cizince. Podle mého názoru je tento model vhodný na úplném začátku, kdy žák-cizinec nastoupí do školy. Domnívám se také, že je vhodné tyto modely propojovat. Děti-cizince bychom neměli nechávat mimo kolektiv, měli bychom je spíše podporovat v utváření vztahů ve skupině vrstevníků.

Na ZŠ Čermáka, uplatňujeme převážně integrační model, kde se žáci-cizinci začlení do tříd a společně se s ostatními dětmi účastní výuky. Poté dochází na kroužek "češtiny pro cizince". Tento kroužek probíhá jednou týdně zdarma pod vedením zkušené pedagožky. Žáci-cizinci si zde mohou osvojit správnou výslovnost, rozšířit slovní zásobu a procvičit vybrané gramatické jevy zábavnou formou.

3.2 Podmínky ovlivňující integraci žáka do života školy

Důležitými faktory ovlivňující tuto integraci jsou nejen výukové činnosti, ale i širší prostředí a školní klima. Součástí klimatu školy jsou školní družina, školní výlety, kroužky, zavedené rituály aj.

- **Školní družina – nestrukturovaná činnost**

Jako první bych uvedla školní družinu, ve které je pro tuto práci mnohem více času seznámit se s dětmi, popovídat si, hrát si, atmosféra je mnohem uvolněnější, než při výuce je zde také velice příznivý prostor pro určité rituály. Proto se domnívám, že pro učitele je toto mnohem těžší. Společným znakem dětí z kazuistik v praktické části je to, že se u nich doma mluví rodným jazykem, češtinu používají převážně pouze ve škole, tudíž mají neustále problém s vyjadřováním a slovní zásobou.

Mezi osvědčené postupy a metody práce u všech tří dětí patřilo: Nechávat jim prostor pro činnosti, které mají rády, nenutit je k projevům před celou skupinou, dokud se na to necítí samy. Na druhé straně je nevyčleňovat ze skupiny, zajímat se o to co dělají a zapojit je nenásilným způsobem do hry. Podporovat při hře, nenutit je.

Velice se mi takto osvědčil kroužek vaření, kde mají děti možnost seznámit se s jinou kulturou, tradicemi a mohou tak ukázat českým dětem jiný pohled na jejich jinakost. Důležitou roli zde má i kamarádství, které si děti utváří během těchto lekcí. Socializace je významnou součástí života každého z nás.

„První dny na nové škole jsou pro žáky s odlišným mateřským jazykem velice náročné. Děti přicházejí do neznámého prostředí, ve kterém obvykle nikomu a ničemu nerozumí. Čím vzdálenější země původu, tím odlišnější zkušenosti si s sebou dítě většinou nese, a tím cizejší mu prostředí připadá. Proto by prvním dnům nového žáka s OMJ měla být zvýšená pozornost a příprava.“ (Kolektiv autorů META o. p. s., 2011, s. 30).

- **Rituály**

Publikace od společnosti META dává znamenité rady a nápady, jak zvládnout první dny v nové škole. Například jsem využila jejich rady ohledně určení kamaráda ze třídy, který bude v prvních dnech školní docházky provázet a pomáhat spolužákovi. Děti jsou v tomto případě velice ochotné, hlavní je správná motivace. Můžeme si také například vytvořit třídní rituály, když má dítě narozeniny, nakreslí mu ostatní obrázek. Toto můžeme pak využít i pro nové žáky ve skupině. (Kolektiv autorů META o. p. s., 2011, s. 33).

Rituály považuje za velice vhodný prostředek i autorka Christina Igoa (1997), která ve své knize „The inner world of the immigrant child“ popisuje každodenní práci s těmito dětmi, to, jak je důležité, aby se děti cítily v bezpečí, navštěvovaly třídu, která je přizpůsobena k těmto účelům nebo si například vybudovaly svou vlastní knihovnu doma, kde budou v propojení se školou. Tento rituál jsem použila při práci se všemi třemi dětmi, kdy jsme si vytvořili společnou třídní knihovnu a každý den si společně četli. Byla pro mne velikou inspirací. Její nápady a metody práce s dětmi imigrantů jsem v podstatě praktikovala s dětmi z mé třídy.

- **Kroužek vaření, společné výlety, školní akce**

Vhodnými činnostmi pro začlenění dětí-cizinců jsou kroužky, kde se mohou děti setkávat s ostatními dětmi ze stejné školy, předávat si zkušenosti, navazovat nová přátelství. Kroužek vaření, bych doporučila všem vychovatelkám, které spolupracují nebo mají ve svém oddělení nějakého cizince. Pro cizince je v podstatě jídlo identita, přes kterou může komunikovat. Dále pak různé aktivity školní družiny, kterými jsou například výlety, aranžování, vánoční trhy atd.

3.3 Opatření škol napomáhající integraci žáků-cizinců

K dětem s odlišným mateřským jazykem je potřeba přistupovat individuálním způsobem. Mnohé z nich nemají problém pouze s komunikací, ale také s odlišným kulturním prostředím. Zažívají pocity úzkosti a deprivace z neznámého, což se může projevit neochotou spolupracovat nebo podrážděností. Je třeba zvýšené úsilí pedagogických pracovníků, občas i všech pracovníků školy.

Přípravný ročník

Školy usilují alespoň o základní znalost češtiny, proto je rodičům doporučeno absolvovat před zahájením prvního ročníku „přípravný ročník“. Jsou pak lépe připraveni na školní výuku a pracovní návyky. Pro děti na druhém stupni zatím tato aktivita nevznikla, ale mnozí učitelé, by ji uvítali, jelikož je integrace pro tyto děti považována za nejsložitější.

Intenzivní prázdninový kurz

Další z možností pro děti s odlišným mateřským jazykem je intenzivní prázdninový kurz. Ze začátku byly tyto kurzy pouze pro budoucí prvňáčky, později však pracovníci škol vycítili, že mohou být kurzy užitečné i pro děti mladšího školního věku. Nyní probíhají tyto kurzy pro děti do 12 let a jsou rozděleny dle znalosti jazyka.

Výuka jazyka prostřednictvím dramatické výchovy

Výuka jazyka prostřednictvím dramatické výchovy je silně doporučována těmto dětem z důvodu odstranění zábrany vyjadřovat se veřejně (Kostecká, aj. 2013, s. 62, 68).

3.4 Opatření pro podporu integrace a vzdělávání žáků – cizinců

Koncem roku 2017 se v prostorách MŠMT uskutečnila konference pro pedagogy na podporu integrace a vzdělávání žáků-cizinců. Tato konference byla pořádána NIDV, kde byly představeny možnosti podpůrných opatření z dotačních programů a nastavené legislativy.

„V minulosti probíhala podpora začlenění žáků – cizinců z MŠMT formou tří rozvojových programů a jednoho dotačního programu na podporu integrace cizinců prostřednictvím výuky českého jazyka. Nově byly pro rok 2017 tyto rozvojové programy spojeny do jednoho se třemi moduly s názvem Podpora vzdělávání cizinců ve školách. Nově byla od školního roku 2017/2018 dána možnost podpory i pro mateřské školy pro jejich děti – cizince v povinném předškolním vzdělávání. Podpora pro integraci cizinců je nadále poskytována také v rámci dotačního programu Podpora aktivit integrace cizinců na území České republiky“ (MŠMT 2017).

4 ZŠ ANTONÍNA ČERMÁKA

Základní škola se nachází v městské části Prahy 6, kde je obklopena ambasádami. To je také jedním z důvodů, proč do ní dochází mnoho cizinců. Jedná se o dvoupatrovou budovu s šatnami v suterénu a se školní kuchyní a jídelnou oddělenou od školy koridorem. Má dvě tělocvičny a víceúčelové hřiště s umělým povrchem. Součástí školy je i zahrada s bohatou zelení, v níž se nachází „zelená učebna“, která se využívá v rámci environmentální výchovy, osvěty a vzdělávání. Samostatným projektem je zahrada „Modrá třešeň“, která vznikla ve spolupráci s holandskou ambasádou a je významným příspěvkem k osvětě a výchově v oblasti zdravého životního stylu a zdravé výživy. Kromě toho je v jarních i podzimních měsících v prostorách těchto „zahrad“ realizována část školní výuky.

Vybavení školy je nové a moderní. Ve škole se nachází multimediální knihovna s počítači, cvičná kuchyňka, učebna dílen, počítačová učebna, v řadě tříd jsou interaktivní tabule s data projektory, ve všech kmenových třídách a většině odborných učeben je možnost projekce a vysokorychlostní připojení k internetu.

Nezbytnou součástí školy je školní družina a školní klub. Školní družinu mohou navštěvovat žáci 1. až 4. třídy. V oblasti výchovně vzdělávací škola pracuje od 1. třídy na projektu „Začít spolu“. Paralelně s tím je možné zvolit třídu klasickou nebo třídu bilingvní, ve které výuka některých předmětů probíhá v anglickém jazyce s časovou dotací 1. -2. roč. -7 h, 3. roč. -8 h, 4. -5. roč. -7 h. Zřizovatel tak reagoval na změny v žákovské populaci a doplnil tak poptávku po rozšířeném vzdělávání v oblasti anglického jazyka.

Na ZŠ Antonína Čermáka probíhá bilingvní program pro všechny děti, které splňují požadavky školy. Tato výuka je zpoplatněna a většinou ji navštěvují děti ze smíšené rodiny nebo cizinci. Výuka je vedena v českém a anglickém jazyce, přičemž mají děti často výuku až do odpoledních hodin, a to již od první třídy. Výuku a ostatní činnosti mají na starosti dva učitelé jeden česky mluvící kvalifikovaný pedagog a druhý rodilý mluvčí z anglicky mluvící země se stejnou kvalifikací.

Domnívám se, že tato výuka je velice náročná pro první třídu, ovšem mohu sledovat její výsledky a úspěchy. V současnosti je o tyto třídy velký zájem a na naší škole máme momentálně pět ročníků. Děti z bilingvních tříd jsou často přirozeně bilingvní, používají v běžném životě tři jazyky.

Na 2. stupni od 6. třídy škola nabízí různé možnosti zaměření tříd. Jedná se o třídy se zaměřením na rozvoj tvořivosti (třídy s rozšířenou výukou českého jazyka, výtvarné a dramatické výchovy), dále se jedná o třídy se zaměřením přírodovědným (třídy s rozšířenou výukou přírodopisu a ekologie) a nakonec otevíráme i třídy bez zaměření. Výuka probíhá ve všech třídách podle školního vzdělávacího programu.

Naše škola nabízí celou řadu kroužků ve spolupráci s DDM Praha 6, ale i kroužků externích (Věda nás baví, Taneční studio, Sólový zpěv apod.). Již šestým rokem spolupracuje naše škola s FK Dukla Praha. Její spolupráce je charakterizována na 2. stupni nabídkou nepovinné výuky tělesné výchovy v rozsahu 2 hodiny týdně nad rámec běžného vyučování a nabídkou řady kroužků.

4.1 Školní družina

Školní družiny jsou zařízením s dlouholetou tradicí a jsou důležitou součástí systému vzdělávání. Zabezpečují žákům prvního stupně základní školy náplň volného času. Seznamují žáky s možnou škálou aktivit a zájmových činností. Prohlubují školní znalosti, rozvíjí jejich osobnost a také mají své poslání v rovině sociální.

Družina nepokračuje vyučováním, pedagogická práce v ní má svá specifika a výrazně se liší od běžné vzdělávací práce. Neplní pouze funkci sociální, nýbrž zabezpečuje odpočinek, rekreaci a zájmové činnosti (Hájek, aj. 2007, s. 7, 9).

V současné době je chápána jako místo pedagogického působení, které umožňuje formou vedení a nácviku sociálních dovedností výraznější zaměření na aspekty problémového chování školních dětí. Vychovatelka je v poněkud jiné roli než běžný učitel vyučující konkrétní předmět. Významnou součástí práce ve školní družině není školní výkon žáka, ale zejména kvalita jeho sociálních vztahů k vrstevníkům (Hájek, aj. 2007, s. 85).

Školní družina může být v provozu i o prázdninách nebo organizovat akce ve volných dnech. Děti jsou rozděleny do oddělení a jejich počet se během dne mění – odcházejí do kroužků nebo za dalším zájmovým vzděláváním. Oddělení se naplňují do počtu 30 žáků, kteří jsou obvykle přihlášení k pravidelné docházce. Školní družina může zřizovat zájmové kroužky, které mohou vést vychovatelky, učitelé, rodiče či externí spolupracovníci (Hájek, aj. 2007, s. 10).

Rodiče přihlašují své děti do školní družiny také z důvodu nástrah současné společnosti, jako jsou drogová závislost, agresivita, gamblerství apod. Zde je mohou pedagogičtí pracovníci vybavit vědomostmi, postoji a dovednostmi těmto patologickým jevům odolávat (Hájek, aj. 2007, s. 13).

Školní družina také výrazně napomáhá při začleňování cizinců. Velký rozdíl je mezi žáky, kteří se do naší republiky přistěhovali teprve nedávno, mají jazykovou bariéru. Tito žáci se snaží zapojit a porozumět svým vrstevníkům. Věnujeme jim individuální péči, pomáháme jim v komunikaci s žáky z ostatních oddělení.

Právě družina nabízí prostor pro vysvětlování základních společenských zvyklostí (pozdrav, základní pojmy). Je zde také více možností pro postupné začleňování do komunikace pomocí kolektivních her. Za několik měsíců je již viditelný pokrok a žáci běžnému chodu v oddělení spolehlivě rozumí. Celkově lze

hodnotit činnost ŠD za velmi přínosnou a zábavnou. Momentálně navštěvuje školní družinu 30 dětí cizinců. Z toho je 12 z Ruska, 8 z Ukrajiny a 10 z Bulharska.

Školní družina má v letošním školním roce 10 oddělení s počtem 261 dětí. Družina je důležitým místem pro rozvoj osobnosti žáka, jeho schopností a dovedností, vytváří podmínky umožňující bližší kontakt mezi žáky navzájem. Družina svými činnostmi umožňuje dětem trávit volný čas s kamarády v souladu s jejich zájmy.

4.2 Funkce a vliv ŠD

Školní družina plní svou funkci činnostmi, které jsem již zmínila, a to jsou činnosti rekreační, zájmové, odpočinkové a příprava na vyučování. Tyto činnosti nemají obsahově stejnou hranici. Odpočinkové jsou zařazovány po obědě, patří tam například poslech hudby, stolní hry, předčítání. Dále pak aktivní odpočinek, který je důležitý k regeneraci sil. Měl by být realizován převážně venku spontánní činností. Zájmové činnosti mohou být skupinové nebo individuální, měly by přinášet uspokojení a radost z aktivit.

Příprava na vyučování je v každé školní družině odlišná. Záleží na požadavcích rodičů, zda mají zájem na vypracování domácích úkolů nebo jen procvičování učiva zábavnou formou. Pro úspěšné vedení přípravy na vyučování je také dobrá spolupráce s učiteli. Zkušenosti z těchto aktivit jsou výbornou motivací při vyučování.

Příprava na vyučování by měla být pestrá, zajímavá a přitažlivá, a to obnáší jiné formy práce než ve výuce. Děti by měly využívat své vědomosti, dovednosti, soutěže. Není vhodné však dohánět ve školní družině to, co se nestihlo procvičit ve výuce. Vychovatelka by měla dětem pomoci radou, upozornit na chyby a vést je k jejich samostatnému odstraňování. Úkolem vychovatelky, by měla být snaha zkrátit neproduktivní činnosti jako je převlékání, přechody apod. Nazýváme je režimovými momenty (Hájek, aj. 2007, s. 17, 18).

Zájmové vzdělávání má obohacovat a podporovat individuální rozvoj dítěte. Dítě se tak může projevovat, bavit se a rozvíjet pod přímým pedagogickým vedením. Činnosti by tak měly být zajímavé, obsahově bohaté a podnětné. Prostředí by mělo být pro dítě bezpečné, jak po stránce fyzické, tak emocionální a sociální (Hájek, aj. 2007, s. 11).

4.3 Mladší školní věk

Nástup do školy ovlivňuje další vývoj dětské osobnosti. Škola je pro dítě významnou institucí, místem socializace, kde získává nové zkušenosti, leckdy rozdílné, než zná z rodinného prostředí. Dítě se nástupem do školy odpoutává od závislosti na rodině a vliv rodiny postupně nahrazuje působení jiných sociálních skupin.

Období základní školy – školní věk lze rozdělit do tří fází: (Vágnerová 2000, s. 148).

1. ***Raný školní věk** trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6–7 let do 8–9 let. Je charakteristický změnou životní situace a různými vývojovými změnami, které se projevují především ve vztahu ke škole.*

2. ***Střední školní věk** trvá od 8–9 let do 11–12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy a začíná dospívat. V průběhu této fáze dochází k mnoha změnám, které jsou podmíněny nejen sociálně, ale i biologicky. Lze je považovat za přípravu na dobu dospívání.*

3. ***Starší školní věk** navazuje na období středního školního věku a trvá do ukončení základní školy, to znamená přibližně do 15 let. Toto období bývá označováno jako pubescence.*

J. Piaget, 1966 in Vágnerová 2000, nazval způsob myšlení, typický pro mladší školní věk, fází konkrétních logických operací. Děti začínají uvažovat jiným způsobem a škola jejich rozumové schopnosti rozvíjí. Děti respektují základní zákony logiky, nejsou již vázané na jedno hledisko. Konkrétní logické operace jsou chápáním proměnlivosti jako základní vlastnosti reality. Dětem se mění způsob uvažování o jiných lidech. Dovedou se různě chovat a mít k tomu i různé důvody. Nesnaží se vnucovat to, co samy považují za nejlepší. (Vágnerová 2000, s. 153).

Pro dítě mladšího školního věku jsou důležité kladné citové vztahy, které můžeme rozvíjet v průběhu činností například hudbou nebo výtvarnými činnostmi. Typické pro toto období je učení, které uspokojuje dětskou zvědavost. Velký význam má stále hra, děti více spolupracují, plánují, přemýšlejí. Důležité jsou pro ně zejména hry pohybové, kdy se kompenzuje duševní práce a dlouhé sezení při výuce.

Také sem patří spontánní kresba, která je více realistická, má více detailů, děti už nekreslí jen, co vidí, ale i co znají. Většina dětí ke konci tohoto období začíná být kritičtější ke svému výtvaru, a proto přestává spontánně kreslit. Neplatí to ovšem pro děti nadané, nebo výtvarně vedené (Hájek, aj. 2007, s. 30).

4.4 Činnosti školní družiny

Bohužel momentálně nedisponujeme prostorem, který by byl určen pouze k družinovým účelům. Využíváme tedy prostory tříd, ve kterých se vyučuje přes dopoledne. Ve škole probíhá rekonstrukce půdního patra, kam se třídy z přízemí budou stěhovat, tudíž by mohla školní družina dostat svůj prostor v přízemí školy. Podle mého názoru bude toto řešení nejlepším možným způsobem, jak zajistit dětem adekvátní prostor pro zájmové činnosti. Pro zájmové činnosti ŠD využíváme i další prostory školy jako je tělocvična, školní hřiště, zahrada a počítačová učebna.

Každý měsíc pořádáme aranžování s rodiči, které má úspěch a hojnou účast. Snažíme se každoročně o uskutečnění tradičního karnevalu, vánočních trhů, sportovních závodů, podzimních slavností a také různých mimopražských výletů. Mezi činnosti ŠD patří zdravotnický kroužek, náboženství, vaření, orientační běh a šití.

Ve většině školních družin je tvořen celoroční tematický plán, podle kterého je zpracován projekt pro všechna oddělení. Je to pouze orientační materiál, kde je uvedeno na co se v daném roce chceme zaměřit. Může to být například téma pohádek, pirátů se závěrečným hledáním pokladu atd. Každý měsíc má svůj harmonogram činností zájmových, rekreačních, odpočinkových a také přípravu na vyučování.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 KAZUISTIKY

Cílem praktické části je pomocí tří kazuistik popsat metody a postupy, které jsem využívala během 3 let a které pomohly s adaptací žáků-cizinců do školy a školní družiny.

5.1 Metody sběru dat

Kazuistika – případová studie, výzkumná metoda v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ. Je detailně vysvětlován a popsán tak, že dochází k objasnění, jehož při zkoumání v hromadném souboru nelze dosáhnout. Výhodou je hluboké poznání podstaty případu. Rozvíjí diagnostické myšlení a dovednost vytváření hypotéz možných příčin pozorovaného jevu. Umožňuje nám tak hledat možnosti intervence a řešení, získání odstupů pro objektivní posouzení nebo vzájemné souvislosti (Průcha, aj. 2009, s. 231).

Rozhovor – forma komunikace mezi dvěma nebo více subjekty. Jedná se o způsob získávání informací.

Pozorování – strukturované, systematické.

METHODY INTERVENENCE

Kroužek vaření – kroužek vaření vedu již čtvrtým rokem. Je to velice oblíbená činnost pro děti od první do čtvrté třídy. Kroužek je kapacitně omezen z důvodu bezpečnosti ve školní kuchyňce. Rodiče mají možnost přihlásit své dítě přes webové stránky školy do konce měsíce září. Kroužek vaření probíhá každou středu v odpoledních hodinách od 15:00 do 16:30 a je zpoplatněn částkou 250 Kč na rok. Pro děti je to příležitost, jak se seznámit se staršími spolužáky a osvojit si základy správného stolování. Tento kroužek navštěvují české děti i děti cizinců a tím je tento kroužek zajímavější o informace, které se děti dozví o dalších cizích tradicích a chutích jiných zemí. Děti se naučí správnému stolování, používání kuchyňského vybavení, jednoduché recepty. Získají zkušenosti z prostředí kuchyně, naučí se

spolupracovat a získají představu o různých tradičních receptech, seznámí se se zdravým životním stylem.

Individuální práce s dítětem (doučování ČJ) – tuto činnost vykonávám po ukončení své pracovní doby na podnět zájemců z řad rodičů žáků – cizinců navštěvujících ZŠ Čermáka. Doučování probíhá individuálně, jednou týdně 45 minut v prostorách školy. Opakujeme s dětmi probranou látku, kterou jim zadává paní učitelka. Dále pak čtení, vysvětlení pojmů, poslech českých pohádek s následným výkladem. Možností je i společné vypracování domácích úkolů. Vždy tuto činnost konzultuji s jejich třídní učitelkou, abychom mohly společně posoudit pokroky nebo nedostatky.

5.2 Respondenti

1. Marie – Rusko, 7 let, navštěvuje ŠD 2 roky
2. Viktorie – Bulharsko, 11 let, navštěvuje ŠD 3 roky
3. Tomáš – Ukrajina, 9 let, navštěvuje ŠD 3 roky

Dvě z těchto dětí navštěvují školní bilingvní program. Uvádím zde výsledky dlouhodobého pozorování a sledování pokroků a změn během tří let.

Každá z kazuistik obsahuje stručný popis rodinného prostředí, charakteristiku a vývoj komunikačních dovedností a průběh adaptace na nové prostředí s pomocí pedagogů a určitých postupů. Všechny tři děti, kterých se má práce týká, navštěvovaly mé oddělení nebo kroužek, který vedu. Mohu tak zhodnotit jejich společné znaky a postupy, které se mi osvědčily při práci s nimi.

V závěru své práce přikládám v příloze souhlasy rodičů s využitím kazuistik jejich dětí v mé bakalářské práci.

5.3 Žák č. 1

Maruška – Rusko

7 let

Řeč:	Chování:
Nedostatečná slovní zásoba, špatné skloňování, slovosled, čtení s chybami, nesprávná intonace, pomalé tempo při čtení.	okamžitá adaptace na školní prostředí, kamarádká, pracovitá

Maruška pochází z Ruska. Její tatínek je Litevec a maminka Ruska. Žije v České republice šestým rokem společně s babičkou a mladší sestrou, která navštěvuje mateřskou školu. Oba rodiče navštěvují kurz českého jazyka, ale ještě jazyk zcela neovládají, proto je s nimi komunikace občas složitější. Marušce je sedm let a navštěvovala stejnou mateřskou školu jako její sestra tři roky. Měla jsem možnost sledovat Marušku od začátku prvního ročníku a pracovat s ní společně v rámci družiny a kroužku vaření. Následně mě její matka požádala o doučování Marušky v českém jazyce. Jednalo se o čtení s porozuměním, vyprávění pohádek a poslech.

Maruška hovoří plynule česky, zapojila se bez problémů do kolektivu třídy, má kamarády i z vyšších ročníků, zaujalo mne, že většina z nich je původem také z Ruska, ale děti mezi sebou používají český jazyk. S rodiči i s mladší sestrou hovoří rusky. Její babička nerozumí a ani nemluví česky, pouze Marušku vyzvedává ze školy. Z mého pohledu má Maruška velké zázemí v rodině, je to aktivní a šťastné dítě.

Navštěvuje třídní program bilingvních dětí, který naše škola nabízí. Jedná se o výuku v anglickém a českém jazyce. V podstatě mají děti stejný obsah učiva, které vyučuje třídní učitelka a druhou polovinu učiva, které vyučuje anglický rodilý mluvčí. Většina dětí ve třídě pochází ze smíšených rodin, kde je jeden z rodičů cizinec. Učivo zvládá zatím na jedničky, občas má problém s prvoukou a českým jazykem, což souvisí většinou s neporozuměním textu.

Ráda také navštěvuje kroužek plavání, maluje a tančí. Matka se jí snaží podporovat v začlenění s ostatními dětmi, bohužel mimo školu se stýká pouze

s ruskými příslušníky a je to na ní znát například, když jsou prázdniny. Po delší době mimo školu, Maruška ztrácí slovní zásobu a správné vyjadřování.

S Maruškou jsem se poprvé setkala, když nastoupila do prvního ročníku bilingvní třídy. Byla velice komunikativní a přátelská ke mně i ke spolužákům. Na chodbě školy mě zastavila její matka a požádala o informace ke kroužku vaření, který vedu s tím, že by ho Maruška ráda navštěvovala.

Jako každý rok se i tento otevíral kroužek vaření, který vedu již třetím rokem. Je to velice oblíbená činnost pro děti od první do čtvrté třídy. Kroužek je kapacitně omezen z důvodu bezpečnosti ve školní kuchyňce. Rodiče mají možnost přihlásit své dítě přes webové stránky školy do konce měsíce září. Kroužek vaření probíhá každou středu v odpoledních hodinách od 15:00 do 16:30 a je zpoplatněn částkou 250 Kč na rok.

Pro děti je to příležitost, jak se seznámit se staršími spolužáky a osvojit si základy správného stolování. Tento kroužek navštěvují české děti i děti cizinců a tím je tento kroužek zajímavější o informace, které se děti dozví o dalších cizích tradicích a chutích jiných zemí. Momentálně kroužek navštěvují tři cizinci. Děti z Ukrajiny, Ruska a Německa.

První lekce byla lekcí seznamovací a poté jsme si společně nastavili pravidla dodržování bezpečnosti a zacházení s kuchyňskými potřebami. Také jsme si povídali o správné hygieně a časovém rozvrhu. Děti se mezi sebou velice rychle seznámily a těšily se na další lekce.

Maruška si ihned oblíbila dívku, která je z Ukrajiny. Zkoušely si společně povídat v ruském jazyce, což jsem hned na začátku zakázala s vysvětlením, že ostatní děti nerozumí a nesluší se, aby si povídaly v rodném jazyce před námi, jelikož jim nerozumíme. Obě dívky ihned přestaly bez dalších otázek, bylo znát, že věc pochopily a neopakovaly své chování.

Když se blížil čas Vánoc, Maruška za mnou přišla s žádostí, jestli může přinést na kroužek vaření ochutnávku jídel, co vaří její maminka v Rusku. Byla jsem z této žádosti nadšená, a tak jsem souhlasila. Chtěla jsem děti vyzvat k besedě o cizích jídlech a trochu vyzpovídat žáky – cizince, kteří můj kroužek navštěvují.

Maruška si přinesla tři úhledně zabalené krabičky a v nich ochutnávky ruských specialit. V první byly pirožky, které byly plněny hovězím masem, ve druhé bliny – což jsou tenké palačinky, které se mohou naplnit v podstatě s čímkoli a ve třetí kaviár.

Její maminka jí dala i sepsané recepty na každé jídlo a Maruška v podstatě celou lekci vedla.

Dětem byly nadšené a hned jsme určili, kdo přinese ochutnávku příště. Jelikož jsem měla ve skupině hned tři cizince, byl výběr pestrý. Nechala jsem Marušku vyprávět o jejich tradicích v Rusku a jak probíhá vánoční čas u nich doma. Mezitím jsem pečlivě sledovala způsob jejího vyjadřování a napomáhala jsem se slovy v českém jazyce.

Maruška nám také přinesla vánoční pohádku, kterou nám přečetla a snažila se překládat z ruského jazyka. Děti bedlivě poslouchaly a na závěr měly spoustu otázek, pro které jsem dala prostor. Důležitým mezníkem pro mne bylo pozorování vyjadřování a pomoc s překladem, také jsem sledovala zájem dětí a dělala si poznámky, abych se mohla pro příště vyvarovat určitých chyb ve vedení lekce.

Při další práci s Maruškou, čímž bylo doučování českého jazyka, jsem se zaměřila na její projev při čtení a porozumění textu. Vybraly jsme společně knihu, kterou mají děti ve třídě, a vím, že je jednou z Marušky oblíbených.

Při prvním setkání na doučování mne Maruška brala spíše jako kamarádku, kterou zná z kroužku. Bylo pro mne těžké toto oddělit, aby se Maruška soustředila. Postupem času si Maruška zvykla a snažila se plně věnovat čtení.

Jak už jsem napsala v první části mé práce, Marušku mohu hodnotit velice kladně, dělá veliké pokroky ve čtení i v porozumění textu. Udělalo mi radost hodnocení paní učitelky, která má Marušku od první třídy, když mne zastavila na chodbě školy a chválila naši spolupráci. Opravdu se zlepšila i v jiných předmětech, což mi paní učitelka potvrdila. Má nyní mnohem lepší vyjadřování, čtení i slovní zásobu.

Nyní pracuji s Maruškou již druhým rokem a musím pochválit i spolupráci s její matkou, která se účastní všech družinových akcí a další paní vychovatelkou, která má Marušku v oddělení.

5.4 Žák č. 2

Viktorie – Bulharsko

11 let

Řeč:	Chování:
Špatné skloňování, výslovnost, nedostatečná slovní zásoba, špatné časování.	Ostych před ostatními dětmi, plachost, pomalé pracovní tempo.

S dívkou jménem Viktorie se setkávám již třetím rokem. Pochází z Bulharska a má staršího bratra na stejné základní škole. Viktorii je 11 let a chodí do 4. třídy, jelikož měla odklad školní docházky. Její maminka je Češka a tatínek Bulhar. Viktorka se narodila v Bulharsku a do České republiky se přestěhovali před šesti lety. Maminka se snažila s Viktorkou mluvit převážně česky, ale když byli doma společně s tatínkem, používali bulharštinu. Viktorka navštěvovala mateřskou školu v Bulharsku a poté rok v Čechách.

Když jsem nastoupila na tuto školu, Viktorie byla ve druhé třídě. Seznámily jsme se na kroužku vaření, který vedu od nástupu do školy. Byla velice plachá a nechtěla komunikovat s ostatními. Pokaždé jen tak sledovala, co dělají děti a opakovala tuto činnost. Česky rozuměla dobře, což jsem zjistila od její maminky, která byla velice milá a pověděla mi o jejich životě v Bulharsku. Styděla se mluvit před dětmi a vždy, když něco chtěla, přišla za mnou a šeptala mi do ucha.

Její vyjadřování bylo velice slabé, občas špatně skloňovala a nemohla si vzpomenout na správný výraz. Když jsme s dětmi zapisovali recepty do receptářů, vědomě jsem suroviny, ze kterých jsme vařili, ukazovala a vysvětlovala, k čemu se používají a s čím se dají kombinovat. Také jsem pokládala dětem otázky, jestli se s těmito surovinami již setkaly.

Viktorka navštěvovala kroužek vaření celý rok a postupem času jsem sledovala, jaké dělá pokroky mezi dětmi. Začala s nimi komunikovat bez ostychu a někdy i sama začala diskuzi o tom, jak s maminkou vaří, nebo co dělali o víkendu. Měla jsem možnost setkávat se s Viktorií pouze na mé lekci, jelikož jsem měla na starosti své oddělení a nebylo tak mnoho dalšího času na setkání. Občas jsem potkala na

chodbě její maminku, která mi vyprávěla, jak je Viktorie spokojená a nadšená z kroužku.

Druhý rok byla přidělena Viktorie do mého oddělení, což pro mne bylo další výzvou při práci s touto dívkou. Na začátku školního roku jsem pomalu zjišťovala, jak je na tom Viktorie s českým jazykem po roce od našeho seznámení.

Cítila se v kolektivu bezpečně, a proto zmizel její ostych před spolužáky a dalšími dětmi z jiných oddělení. Dále také navštěvovala kroužek vaření, kde se děti mezitím vyměnily a ona si našla nové kamarády i zde.

Když jsme na konci listopadu pořádali výlet se školní družinou, byla Viktorka mezi přihlášenými dětmi. Od nástupu do autobusu jsem sledovala její chování mezi dětmi a reakce na připravený program. Jednalo se o interaktivní program pro děti s názvem „Jak v pekle sněžilo“. Než jsme vyjeli, zeptala jsem se Viktorky, zda mají tento zvyk i v Bulharsku. Děti to také zajímalo, a tak nám Viktorka vyprávěla o svatém Nikolovi, který je považován za ochránce rybářů a mořeplavců. Poté jsem nechala vyprávět ostatní děti o naší české tradici čerta a Mikuláše. Viktorka se nemohla dočkat setkání s nimi.

Ze začátku byla trochu vystrašená a držela mě za ruku po čas prohlídky, když ale děti dostávaly čokoládové zlaté dukáty přímo od čerta, viděla jsem na její tváři úsměv a spokojenost. Zbytek výletu už trávila ve společnosti kamarádů. Když jsme se vrátili zpět do školy, viděla jsem, jak nadšeně vypráví své zážitky mamince, která na ni čekala.

Tato zkušenost byla pro mne i pro Viktorku důležitou součástí jejího začlenění mezi vrstevníky. Sledovala jsem děti, jak pomáhají Viktorce pochopit naše tradice. Na druhé straně překvapení, radost a úspěch v očích malé dívky.

Další pro mě zásadní v mé práci s cizinci byl měsíc březen, který je měsícem knihy. Poprosila jsem děti, aby si přinesly do školy své nebo půjčené oblíbené knihy. Každý měsíc chodíme s dětmi do knihovny, kde mají možnost poslouchat příběhy, půjčit si knihy nebo si jen prohlédnout velice zajímavý interiér největší a nejstarší knihovny v České republice.

Viktorie je vášnivou čtenářkou, což jsem si všimla hned při jejím nástupu do školy. Zнала téměř všechny klasické české pohádky, bylo znát, že jí rodiče vedli ke čtení a poslechu pohádek. Nosí si dodnes knihy do školy, ve družině si pak sedne do koutku a čte.

Děti měly za úkol si předem připravené knihy přečíst a následně je pak vyprávět ostatním. Přičemž nám mohly přečíst nejzajímavější pasáž z knihy nebo namalovat obrázek s hlavními postavami. Je to pro děti oblíbená činnost, jak jsem si mohla ověřit již při mé dosavadní praxi. Pro Viktoru to byla další možnost se před dětmi zviditelnit a upoutat jejich pozornost. Sledovala jsem její způsob vyjadřování a pomáhala jí se správným skloňováním slov. Když jsme v textu našli nějaké cizí nebo staročeské slovo, napsali jsme si ho na tabuli a poté vyhledali jeho význam na internetu s využitím interaktivní tabule.

Podle mého názoru byl tento projektový měsíc velice vhodný pro všechny děti, od prvního ročníku mají stále rády mé předčítání pohádek a zajímavostí z časopisů. Často také hrají s dětmi karetní hry jako je pexeso, prší, kvarteto atd. Viktorka se na začátku školního roku jen dívala a učila se používat karetní výrazy, dnes již hraje s námi a je to její oblíbená činnost.

Momentálně je Viktorka v mém oddělení druhým rokem, účastní se většiny akcí, které pořádá družina, ráda je v mé blízkosti, pomáhá dětem a veškerý ostych, který byl na počátku mé práce, je pryč. Po konzultaci s jejím třídním učitelem jsem zjistila, že je klasifikována jako ostatní děti, nemá problém s komunikací, zvládá učivo na jedničky. Zaznamenal i lepší přípravu do hodiny a sám si myslí, že velký podíl na její adaptaci má školní družina a třídní kolektiv.

Musím ještě podotknout, že je tento posun z velké části zásluhou její matky, která se mnou a ostatními pedagogy spolupracuje a také jejího bratra, který se o ni velice pěkně stará a pomáhá s učením.

Ve třídě je oblíbená a ke mně do oddělení dochází ještě s dalšími pěti dětmi, které jsou ze čtvrté třídy. Odchází většinou po vycházce sama domů, ale ráda zůstává o něco déle kvůli kamarádům, které si našla v oddělení, plánuje s nimi i oslavy narozenin, návštěvy kina a různé mimoškolní činnosti.

Při naší nedávné společné lekci vaření nám přinesla její matka bulharský recept na jejich tradiční pochoutku – báníčku. Viktorka tak mohla opět ukázat co nejvíce z jejich kultury a povyprávět zážitky z Bulharska.

Myslím si, že tento kroužek, který vedu má mezi dětmi velikou oblibu a jsem velice spokojená s výsledky na konci školního roku, kterých děti dosahují. Mohu tak vidět změny v chování, a hlavně v komunikaci mezi dětmi cizinci s dětmi z českých rodin.

5.5 Žák č. 3

Tomáš – Ukrajina

9 let

Řeč:	Chování:
Špatná gramatika, pouze krátké věty, nesprávný slovosled, nedostatečná slovní zásoba, špatná výslovnost.	Samotářský, plačtivý, neochotný spolupracovat, odmítání jakékoli činnosti.

Tomáš je ukrajinský chlapec, který navštěvuje naši školu již třetím rokem. Jeho rodiče pochází z Ukrajiny. Doma je tedy jejich jazykem ukrajinština. Tomáš se v České republice již narodil, nemá žádné sourozence a rodiče mluví česky pouze v základních frázích. Tedy pozdravy, krátké odpovědi, někdy jen úsměv. Naštěstí máme ve škole pár kantorů, kteří ovládají ruský jazyk a děti, které rády přijdou na pomoc s překladem. Já jsem měla možnost Tomáše poznat hned v první třídě, kam nastoupil současně se mnou.

Po úvodním seznámení s dětmi ve školní družině jsem si samozřejmě prohlédla zápisní listy, které vyplňují rodiče na začátku školního roku. Jedná se o informace o dítěti a jeho zákonných zástupcích, kteří mohou dítě vyzvedávat z družiny. Seznámila jsem se tak s rodiči, se kterými jsem převážně komunikovala v anglickém jazyce. Potřebovala jsem ještě doplnit pár údajů o těchto věcech. Matka Tomáše hovořila plynule anglicky, což mi celou situaci velice usnadnilo.

Prvních pár dní se Tomáš ve třídě necítil moc dobře. Nechtěl komunikovat s paní učitelkou ani s dětmi, byl plačtivý a dělal jen věci, které dělali ostatní, ale vždy o pár minut později. Když ho maminka přivedla ráno na výuku, těžko se s ním loučila a on poté jen zamlkle seděl v lavici a nechtěl s nikým komunikovat. Vzhledem k tomu, že se o prázdninách rodina stěhovala, přišel i o kamarády z dětství.

Když jsme šli odpoledne na vycházku a ostatní chlapci hráli fotbal nebo dělali jiné aktivity, posadil se na lavičku a proseděl tam celou dobu vycházky. Snažila jsem se s ním komunikovat a zapojit do hry s dětmi. Dlouhou dobu však nebyla žádná zpětná reakce. Odmítal jakoukoli činnost a v podstatě jen čekal, až přijde maminka a vyzvedne ho ze školy. V prvních měsících ho maminka vyzvedávala hned po obědě,

a tak jsem neměla mnoho času na seznámení a práci s ním.

Konzultovala jsem jeho situaci i s paní učitelkou a poté i jeho matkou. Navrhla jsem jí, ať Tomáše nechává ve školní družině o něco déle, že tak Tomáš bude mít čas se s dětmi seznámit a zvykne si na denní rutinu, která u dětí funguje. Maminka souhlasila, a začala nechávat Tomáše ve školní družině do 15hod. Samozřejmě jsme tuto skutečnost oznámili i Tomášovi a on s tímto návrhem souhlasil. Hlavním důvodem souhlasu byl také jeho spolužák Max, který s ním seděl v lavici a zůstával do odpoledních hodin ve družině. Stali se z nich kamarádi a Max byl většinou tím, kdo vymýšlel hry, pomáhal s orientací po škole a zavedl do party ostatních chlapců. Postupem času se Tomášovi začalo ve škole líbit, a i ve družině zůstával o něco déle.

Vybral si stejné kroužky, které navštěvoval jeho kamarád Max a které se uskutečňují pouze ve školní budově. Patří sem například kroužek lega nebo atletiky. Všimla jsem si, že i přes jeho kamarádství a občasné zapojení do aktivit je stále plachý a neprůbojný. Cítil se nejistý a raději se do diskuzí s dětmi nezapojoval.

Všímám si těchto věcí velice pozorně. Kdykoli máme s dětmi chvíli pro výtvarné nebo pracovní činnosti, většinou si povídáme o různých věcech. Děti si rády vypráví o zážitcích z domova nebo o zajímavostech při práci ve výuce. Mám tak možnost sledovat jaké jsou vztahy mezi dětmi, kdo je či kamarád, kdo pomáhá, kdo třeba nerad uklízí a podobně. Často se děti ptají na můj názor, snažím se je pochopit a podpořit. Chci, aby věděly, že jsem na jejich straně.

Tomáš však nikdy nic o svých pocitech nevyprávěl. Neúčastnil se ani výletů, které jsme pořádali. Měl problém v českém jazyce s gramatikou, nedostatečnou slovní zásobu, a proto na sebe nechtěl upozorňovat. Po nějakém čase a po doporučení jeho paní učitelky začal Tomáš navštěvovat češtinu pro cizince a logopedii. Výsledky byly pozvolné, ale bylo vidět, že se chlapec snaží.

Ve školní družině rád vyráběl a maloval obrázky vlaků a pomalu se začal i zapojovat do projektů, které jsem pro děti připravila. Často jsme také s dětmi hráli různé hry, při kterých měl Tomáš možnost ukázat všem dětem, že je přinejmenším tak šikovný jako oni. Vynikal ve sportovních utkáních, a když jsme měli ke konci školního roku připraven program na Den dětí, získal první místo pro jeho tým. Bylo vidět jak září radostí a dosáhl pocitu uznání mezi spolužáky.

Domnívám se, že v tomto období prvního ročníku udělal Tomáš obrovské pokroky v českém jazyce, spolupráci s dětmi i dospělými pedagogickými pracovníky. Zvykl si na školní docházku, pobyt ve školní družině a cítil se uvolněně ve skupině

vrstevníků.

Když jsme se s Tomášem opět setkali ve druhém ročníku, měl radost, že mě vidí a těšil se, až bude moci vyprávět své zážitky z prázdnin celé třídě. Dozvěděla jsem se, že trávil nějaký čas prázdnin s Maxem a jeho rodinou. Poté odjeli s rodiči na Ukrajinu, kde mají stále své příbuzné. Při vyprávění mu stále dělalo problém vyjádřit se a vzpomenout si na slovo, které je aspoň podobné tomu, co nám chtěl oznámit. Byla znát dvouměsíční mezera školní docházky, a hlavně českého jazyka.

Na druhou stranu se vůbec nestyděl a já jsem mu dala prostor k vyprávění o cizí zemi. Děti ho poslouchaly s nadšením a pokládaly mu různé otázky. Například jaké jídlo má nejraději nebo jaké zajímavosti viděl na Ukrajině. Přivezl dětem bonboniéru z Ukrajiny a měl radost z jejich pozornosti.

Momentálně se setkávám s Tomášem ve školní družině třetím rokem. Jeho čeština ještě stále není perfektní, ale to většinou ukrajinské děti nemají ani po delší době strávené v Čechách. Někdy je slyšet tvrdý přízvuk i u dospělých jedinců, kteří tu žijí třeba i dvacet let. Má své místo v kolektivu, děti ho respektují, jediné, na čem společně stále pracujeme, je jeho chování, které se občas mění dle jeho nálady. Je trucovitý a musí mít vždy poslední slovo.

S jeho třídní učitelkou jsem v každodenním kontaktu, diskutujeme o jeho zlepšení v jazyce i o jeho občas nepřiměřeném chování. Z naší poslední konzultace jsem zjistila, že je Tomáš velice úspěšný v matematice, a dokonce byl vyslán na soutěž, kde zvítězil. Ovšem chování, které občas mívá i ve výuce je problémem, se kterým musíme pracovat společnými silami.

Domnívám se, že jeho chování z velké části ovlivňuje jeho matka, která s ním jedná jako s dítětem ze školky a neuvědomuje si, že o to nestojí a už vůbec ne před svými spolužáky. Také je možné, že je zvyklý na plnou pozornost pouze pro svou osobu.

Závěrečné hodnocení žáků – cizinců po třech letech adaptace v ZŠ a ŠD.

Marie

Výsledky jsou patrné zejména v oblasti čtení s porozuměním, zlepšení slovní zásoby a vyjadřování, lepší znalost tradic a zvyků v ČR.

Viktorie

Ztráta ostychu před dospělými i dětmi, účast na družinových akcích, stejná klasifikace jako ostatní žáci, zvládání učiva na výbornou, lepší příprava do hodin, komunikace bez větších potíží, rozšíření slovní zásoby.

Tomáš

Správná skladba vět, jazykové zlepšení, tvorba srozumitelných souvětí, porozumění textu i mluvenému slovu, stále zůstává nepřiměřené chování, pláč, samota.

5.6 Vlastní reflexe

Po dobu tří let jsem měla možnost pedagogicky vést a systematicky pozorovat tři vybrané žáky-cizince. Tyto děti pocházejí z rodin, kde minimálně jeden z rodičů je cizinec a lze je charakterizovat jako bilingvní, jelikož komunikují dvěma i třemi jazyky pro různé účely.

Všechny tři děti se v počátku potýkaly s podobnými problémy při osvojování si českého jazyka, jehož znalost výrazně ovlivňuje nejen úspěšnost ve škole, ale i samotné začleňování dětí do kolektivu. Zatímco Marie z Ruska byla od počátku velmi komunikativní, přátelská dívka hovořící téměř plynule česky, Viktorie z Bulharska byla velmi plachá, bála se vyjadřovat v kolektivu v českém jazyce, ačkoliv velmi dobře česky rozuměla. Tomáš, jehož oba rodiče pocházejí z Ukrajiny, se jako jediný v České republice narodil, přesto se stejně jako obě děvčata nedostatečně vyjadřoval v českém jazyce, stranil se kolektivu a spolupráce s ním byla poněkud složitější.

Při analýze postupů práce s dětmi a jejich následných pokroků jsem si potvrdila, jak je pro tyto děti velmi důležitá mimoškolní aktivita v kolektivu česky mluvících dětí. Především v případě Marie a Tomáše, kteří v rodinném prostředí hovoří rodným

jazykem, dochází při delším odloučení od českého kolektivu ke zhoršení vyjadřování a ztrátě slovní zásoby. Tento jazykový propad lze pozorovat po víkendech a prázdninách v průběhu školního roku, ale nejvíce po velkých letních prázdninách.

Nejvýraznějším problémem u Viktorie a Tomáše bylo pomoci jim překonat strach z komunikace v českém jazyce před ostatními dětmi a podpořit jejich zapojování se do činností družiny. Domnívám se, že jejich počáteční chování bylo významně ovlivněno „vykořeněním“, tedy vytržením z bezpečného prostředí. U Tomáše to bylo nejspíš způsobeno stěhováním se do jiné části Prahy, kdy musel opustit své přátele těsně před nástupem do školy. Viktorka byla podobně nucena opustit rodnou zemi a sotva si mohla zvyknout na nové prostředí v posledním ročníku mateřské školy, byla opět vytržena přechodem na základní školu. Přestup z mateřské školy na základní školu je náročný pro hodně dětí, ale u dětí-cizinců může následně dojít k různým potížím v chování a adaptaci. U obou dětí bylo možné sledovat i „etapu ticha“, která se projevovala především plachostí a bázlivostí u Viktorie, samotářstvím, plačtivostí a náládovostí u Tomáše. Marie se adaptovala mnohem snadněji zejména proto, že v České republice žije zhruba od dvou let a její rodiče ji aktivně podporují v začleňování prostřednictvím různých kroužků již od malička.

Aby mohl pedagog pomoci dětem s výše uvedenými problémy, musí v komunikaci s nimi postupovat citlivě a volit adaptační metody individuálně. Uvědomila jsem si, že především je důležité získat o dětech co nejvíce informací. S rodiči jsem probírala především citovou stránku dětí a požádala je o zpětnou vazbu, aby mě informovali o pozitivních i negativních reakcích jejich dětí. Prostřednictvím třídních učitelů jsem získávala informace o jazykové úrovni dětí, o tom, co je potřeba zlepšovat a v pravidelných, zhruba půlročních intervalech ověřovala zlepšení, aktualizovala si informace o jejich úrovni ve škole. Se speciálním pedagogem naší školy, který v případě potřeby dává podněty třídním učitelům k vypracování plánů podpory pro žáky-cizince, jsem průběžně konzultovala vhodnost volených metod a získávala podněty k dalším aktivitám s dětmi. Velkou pomoc jsem získala od společnosti META o. p. s., a to nejen prostřednictvím jejich publikací, webových stránek, ale navštívila jsem i jejich seminář. Tento seminář mi poskytl možnost poradit se s odborníky, kteří mají bohaté zkušenosti s problémy migrantů, získala jsem užitečné kontakty, informace, náměty a inspiraci. Kontakty na konkrétní odborníky jsem předala i rodičům Marie a Tomáše, aby jim mohli pomoci jednak s výukou českého jazyka jich samotných, tak pro případy potřeby pomoci s běžnými

životními problémy.

Především při práci s dětmi-cizinci se zpočátku snažím nechávat jim prostor pro oblíbené činnosti, sleduji jejich aktivity a hledám možnosti, jak výsledky těchto pozorování využít při dalším začleňování do kolektivu. Není vhodné děti nutit k projevům před skupinou, dokud se samy necítí připraveny, ale zároveň je třeba je nevyčleňovat je, nenásilnou formou je začlenit do kolektivu a podporovat sblížení s ostatními dětmi. Družina, oproti běžné výuce ve škole má mnoho výhod. Například se zde setkávají děti v různých věkových skupinách, v případě cizinců na různé jazykové úrovni. V rámci družiny může škola zřizovat různé zájmové kroužky, které děti navštěvují dobrovolně a rády, setkávají se zde s dětmi podobných zájmů.

Ukázalo se, že právě kroužek vaření se stal významným mezníkem v překonání ostychu u Viktorie a zlepšení komunikačních schopností Marie. Vaření, obzvláště u dívek, je činnost, kterou většinou rády vykonávají ve známém prostředí rodiny, s maminkami, a proto je to vhodná metoda k propojení dítěte s novým prostředím. Navíc je to činnosti, která pro ně není tak úplně nová, mohou si zde zlepšit slovní zásobu a naučit se pojmenovávat věci a činnosti, se kterými přicházejí do styku v běžném životě. Děti jsou výbornými pozorovateli a snadno se učí napodobováním, proto jsem po prvotním úspěchu s Marií, která nám přinesla a představila jídlo typické pro jejich zemi, zavedla nový rituál, při kterém děti při různých příležitostech mohly přinést či přímo v kuchyňce připravit pokrmy dle svého výběru, případně k tématu jako jsou Vánoce, Velikonoce a podobně. Kromě toho, že děti ztrácely ostych při projevech před ostatními a zvedalo se jim sebevědomí, bylo možné s dětmi pracovat i na jazykovém projevu s korekcí chyb a doplňování vhodných slov. Tento náš rituál se osvědčil nejen k prohloubení informací o našich i cizích tradicích, kulturách a zvycích, ale i ke kýženému začleňování dětí-cizinců, jelikož jídlo je identita, přes kterou mohou děti komunikovat.

U chlapce Tomáše považuji za průlomové řešení družinu samotnou. Tím, že jsme s jeho třídní učitelkou navrhly, aby zůstal v družině s dětmi co nejdéle a umístili ho do skupinky s jeho spolužákem, jsme mu nepřímou určily kamaráda-průvodce. O důležitosti takového kamaráda, který nového žáka, provede po škole, pomůže mu v počátcích a je mu oporou, jsem se dozvěděla právě od odborníků společnosti META. Dalším podnětem k začlenění Tomáše byly sportovní aktivity v rámci družiny, ve kterých vynikal, a dělalo mu dobře, že ho spolužáci chválí a přijímají mezi sebe.

Jako další metodu, která mi velmi pomohla při začleňování dětí-cizinců do kolektivu a zlepšování veřejného projevu v českém jazyce, jsem využívala knihovnu, společné čtení. Zde mi velkou inspirací byla publikace od Ch. Igoa. Zavedli jsme další zajímavé rituály. Po společném čtení měly děti například nakreslit hlavní hrdiny příběhu či pohádky, následně jsme v obrázcích dětí ty hrdiny hledali a povídali si podrobněji o příběhu. Jindy si měly děti knihu přečíst a převyprávět ji ostatním. Tato aktivita prospěla jak Marii, tak Viktorii, jelikož měly obě velkou radost z reakce ostatních dětí.

U Marie a Viktorie jsem sama zaznamenávala značné pokroky s každou další lekcí vaření, u Tomáše se výrazný pokrok objevil po roce v družině. O pozitivním vlivu družiny a výsledcích použitých metod mě přesvědčili jednak třídní učitelé všech třech dětí, kteří moji práci a pokroky dětí chválili, ale také jejich rodiče, kteří mi průběžně popisovali zvětšující se zájem o školu a radost dětí, když jim vyprávěly zážitky z družiny a kroužků.

Na závěr bych ráda vyzdvihla práci společnosti META o. p. s. a publikace od spisovatelky Ch. Igoa, díky kterým jsem získala cenné informace a inspirativní podněty.

ZÁVĚR

S přílivem cizinců do českých škol se zvýšila i potřeba řešit jejich integraci. Aby se děti cizinců začlenily do vzdělávacího systému, je potřeba, aby se seznámily s kulturou nové země a osvojily si vyučovací jazyk. Na vybrané ZŠ Antonína Čermáka studují žáci pocházející z kulturně a jazykově odlišného prostředí, kteří jsou začleňováni do běžných tříd a je nutné se jim věnovat více a s individuálním přístupem.

Cílem této práce bylo pomocí kazuistiky tří žáků navštěvujících ZŠ Antonína Čermáka posoudit úspěšnost metod a postupů vedoucích k efektivnímu začlenění těchto dětí prostřednictvím školní družiny.

Prostřednictvím výsledků své práce jsem si mohla ověřit, že je možné v rámci družiny použitím vhodných individuálně volených metod významně pomoci dětem v adaptaci do nového prostředí.

Během práce jsem zjistila, že podpora pro žáky-cizince v naší škole je dostačující. Spolupráce s ostatními pedagogickými pracovníky, rodiči i dětmi funguje na velice dobré úrovni. Také jsem si uvědomila, jak důležité je těmto dětem podat pomocnou ruku, nenutit je do činností a hlavně, aby se jim dostalo kvalitního vzdělání, aniž by ztratily své kulturní hodnoty.

V průběhu tří let adaptace těchto žáků pro mne bylo nejsložitější sloučit časové intervaly během denních činností školní družiny a zároveň se dostatečně věnovat každému z nich. Někdy děti odcházely brzy na další kroužky nebo měly aktivity mimo školu a tím pádem nebyla možnost tyto děti sledovat v přirozeném prostředí dostatečný čas.

Na základě zjištění této bakalářské práce, bych doporučila pedagogům, kteří mají ve svých třídách děti-cizince nebo jinak pracují s těmito dětmi, získat si o dětech dostatečné informace, sledovat jejich zájmy, dát jim prostor projevit se a zvolit citlivý individuální přístup. Velmi důležitá je také komunikace s rodiči, třídními učiteli a získávání zpětné vazby od těchto subjektů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní publikace

1. HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I., 2010. Inkluzivní vzdělávání. Grada. ISBN 978-80-247-3070-7.
2. IGOA, Ch., 1997. The inner world of the immigrant child. New Jersey. ISBN 0-8058-8013-5.
3. JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K., OBROVSKÁ, J., SOURALOVÁ, A., 2015. Etnická rozmanitost ve škole. Praha. ISBN 978-80-262-0792-4.
4. Kolektiv autorů META o. p. s., 2011. Žáci s odlišným mateřským jazykem. Praha. ISBN 978-80-254-9175-1.
5. KOSTELECKÁ, Y., 2013. Žáci-cizinci v českých školách Fakta, analýzy, diagnostika. Praha. ISBN 978-80-7290-630-7.
6. LECHTA, V., 2010. Základy inkluzivní pedagogiky. Praha. ISBN 978-80-7367-679-7.
7. NEKVAPIL, J., SLOBODA, M., WAGNER, P., 2009. Mnohojazyčnost v České republice. Praha. ISBN 978-80-7106-581-4.
8. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., a kol., 2007. Školní družina. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-268-3.
9. PRŮCHA, J., 2010. Interkulturní komunikace. Praha. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3069-1.
10. PRŮCHA, J., 2010. Interkulturní psychologie. Praha. ISBN 978-80-7367-709-1.
11. PRŮCHA, J., 2011. Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele. Praha. ISBN 978-80-7387-502-2.
12. ŠIŠKOVÁ, T., 2008. Výchova k toleranci a proti rasizmu. Praha. ISBN 978-80-7367-182-2.
13. ŠVERMOVÁ, D., NEČASOVÁ, P., 2011. Bilingvní programy a jejich reflexe v případech učitelů cizích jazyků. Praha. ISBN 978-80-7290-540-9.
14. VÁGNEROVÁ, M., 2000. Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Tištěný časopis

1. KOSTELECKÁ, Y., aj., 2015. Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky, roč. 25, č. 1, s. 29-51. ISSN 1211-2720.

Internetové zdroje

1. CZECHKID – Bilingvismus. [online]. [vid. 30. 3. 2007]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1000.html>
2. INKLUZIVNÍ ŠKOLA – Děti-žáci s OMJ. [online]. [vid. 11. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/deti-zaci-s-omj>
3. INKLUZIVNÍ ŠKOLA – Kontakty. [online]. [vid. 11. 9. 2017]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/content/kontakty>
4. MŠMT – Vzdělávání žáků cizinců. [online]. [vid. 2013-2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vzdelavani-zaku-cizincu>
5. MVČR – Aktuální znění zákona o pobytu cizinců na území ČR. [online]. [vid. 22. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-zneni-zakona-c-326-1999-sb-o-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-580539.aspx>
7. ŠANCE DĚTEM – Bilingvní výchova. [online]. [vid. 25.1. 2015]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/bilingvni-vychova-prinasi-detem-jen-vyhody-nebo-i-rizika-163.html>
8. ZŠ ČERMÁKA – Bilingvní výuka. [online]. [vid. 2010-2019]. Dostupné z: <http://www.zscermaka.cz/49/biligvni-vyuka.html>

VZOR PÍSEMNÉHO SOUHLASU RODIČŮ

Informovaný souhlas s využitím kazuistiky dítěte v bakalářské práci

Vážení rodiče, ráda bych využila kazuistiku Vašeho dítěte v mé bakalářské práci. Cílem práce je popsat, jaké faktory pomáhají dětem-cizincům v začlenění do české školy.

Kazuistika bude uvedena anonymně, nikde nebude uvedeno jméno Vás, ani Vašeho dítěte. Nejsem tedy známa žádná konkrétní rizika vyplývající z uvedení kazuistiky v mé práci. Tato práce může přispět k tomu, že další děti-cizinci budou začleňovány do českých škol co nejlépe.

V případě jakýchkoliv otázek mě kontaktujte na

Děkuji, Kamila Hlávková

Souhlasím s uvedením kazuistiky mého dítěte v bakalářské práci paní Kamily Hlávkové, realizované na TUL.

Podpis rodiče a datum